

ΘΕΩΡΗΤΙΚΌΣ ΟΔΗΓΌΣ

AllinErasmus

ALLinErasmus

Promoting participation in Erasmus for
students at risk of social exclusion

ALLinErasmus έργο
2022-2-ES01-KA210-VET-000093670

Ευρετήριο

Εισαγωγή: AllinErasmus	3
Μέρος 1: Θεωρητικός οδηγός	6
1.1. Έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού και της κοινωνικής ένταξης	6
1.2. Πτυχές που καθορίζουν τον κοινωνικό αποκλεισμό	8
1.3. Ομάδες που κινδυνεύουν από κοινωνικό αποκλεισμό	10
1.4. Πώς επηρεάζει ο κοινωνικός αποκλεισμός την εκπαίδευση στην ΕΕΚ;	17
1.5. Πώς επηρεάζει ο κοινωνικός αποκλεισμός τη συμμετοχή στις κινητικότητες του Erasmus+;	19
Γλωσσάριο	21
ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ	23

Εισαγωγή: AllinErasmus

Παρουσίαση του έργου

Το ALLinErasmus είναι ένα έργο που χρηματοδοτείται από το πρόγραμμα Erasmus+ της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο στοχεύει στην αύξηση της συμμετοχής των σπουδαστών Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης που κινδυνεύουν από κοινωνικό αποκλεισμό στις κινητικότητες Erasmus+, παρέχοντας εκπαιδευτικό υλικό και εργαλεία στους επαγγελματίες ΕΕΚ που διαχειρίζονται τις κινητικότητες Erasmus+.

Το έργο απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς ΕΕΚ που είναι υπεύθυνοι για τη διαχείριση των κινητικότητων Erasmus+, βοηθώντας τους να μάθουν πώς να προσεγγίζουν και να ενσωματώνουν σπουδαστές που κινδυνεύουν από κοινωνικό αποκλεισμό στα διάφορα στάδια των κινητικότητων Erasmus+.

Το ALLinErasmus έχει, επομένως, τους ακόλουθους στόχους:

1. Παροχή εκπαίδευσης στους επαγγελματίες της ΕΕΚ σχετικά με τον "κοινωνικό αποκλεισμό"
2. Αύξηση του ενδιαφέροντος των μαθητών που κινδυνεύουν από κοινωνικό αποκλεισμό για τις κινητικότητες του Erasmus+
3. Διευκόλυνση της πρόσβασης σε ευκαιρίες κινητικότητας των μαθητών που κινδυνεύουν από κοινωνικό αποκλεισμό
4. Αύξηση της συμμετοχής των μαθητών που κινδυνεύουν από κοινωνικό αποκλεισμό στις κινητικότητες του Erasmus+
5. Υποστήριξη των επαγγελματιών επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης που είναι υπεύθυνοι για τη διαχείριση των κινητικότητων Erasmus+ στα κέντρα τους

Η κοινοπραξία AllinErasmus

Mediterraneo Erasmus International Center, από την Ισπανία.

KULDIGAS TEHNOLOGIJU UN TURISMA TEHNIKUMS, από την Λετονία.

AKMI ANONIMI EKPAIDEFTIKI ETAIRIA, από την Ελλάδα.

Εισαγωγή: AllinErasmus

Η εργαλειοθήκη AllinErasmus

Η εργαλειοθήκη ALLinErasmus είναι ένας οδηγός που δημιουργήθηκε από την κοινοπραξία ALLinErasmus και παρέχει τις απαραίτητες γνώσεις στους εκπαιδευτικούς επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης προκειμένου να εργαστούν για την ένταξη των μαθητών που κινδυνεύουν από κοινωνικό αποκλεισμό στις κινητικότητες του Erasmus+. Η εργαλειοθήκη αποτελείται από τρία μέρη:

- Το μέρος **1** καλύπτει το θεωρητικό περιεχόμενο σχετικά με την έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού, δίνοντας στους εκπαιδευτικούς της ΕΕΚ ένα υπόβαθρο και μια βάση.
- Το μέρος **2** περιλαμβάνει μια σειρά από πρακτικά εργαλεία και συμβουλές για την προσέγγιση των μαθητών που κινδυνεύουν από κοινωνικό αποκλεισμό και τρόπους για την καλλιέργεια του ενδιαφέρον τους για τις κινητικότητες του Erasmus+.
- Το μέρος **3** καλύπτει πραγματικές ιστορίες επιτυχίας και βέλτιστες πρακτικές από όλη την Ευρώπη, είτε παρουσιάζοντας την εμπειρία των σπουδαστών ΕΕΚ που κινδυνεύουν από κοινωνικό αποκλεισμό και συμμετέχουν στο Erasmus+, είτε την εμπειρία των εκπαιδευτών ΕΕΚ που εμπλέκουν σπουδαστές που κινδυνεύουν από κοινωνικό αποκλεισμό σε κινητικότητες.

**Μέρος 1:
Θεωρία**

**Μέρος 2:
Πρακτικά
εργαλεία**

**Μέρος 3:
Ιστορίες
επιτυχίας**

ΜΕΡΟΣ 1

Θεωρητικός οδηγός

Μέρος 1: Θεωρητικός οδηγός

Το πρώτο μέρος της παρούσας εργαλειοθήκης σχεδιάστηκε για να βοηθήσει τους εκπαιδευτές ΕΕΚ να κατανοήσουν την έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού, τις διάφορες συνιστώσες του και τον τρόπο με τον οποίο επηρεάζει τη συμπεριφορά των σπουδαστών ΕΕΚ.

Στις ακόλουθες υποενότητες θα δοθεί θεωρητική εξήγηση των πιο σχετικών όρων που συνδέονται με την κοινωνική ένταξη. Στο τέλος της εργαλειοθήκης θα βρείτε επίσης ένα γλωσσάριο με τους ορισμούς των βασικών εννοιών που χρησιμοποιούνται.

1.1. Έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού και της κοινωνικής ένταξης

Για να συζητήσουμε αποτελεσματικά τον κοινωνικό αποκλεισμό, είναι απαραίτητο να κατανοήσουμε τον όρο.

Ο **κοινωνικός αποκλεισμός** ορίστηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 1992 ως "οι μηχανισμοί με τους οποίους άτομα και ομάδες αποκλείονται από τη συμμετοχή στις κοινωνικές ανταλλαγές, από τις πρακτικές και τα δικαιώματα της κοινωνικής ένταξης και της ταυτότητας. Ο κοινωνικός αποκλεισμός υπερβαίνει τη συμμετοχή στον εργασιακό βίο - γίνεται αισθητός και εκδηλώνεται στους τομείς της στέγασης, της εκπαίδευσης, της υγείας και της πρόσβασης στις υπηρεσίες" (Κοινότητες & Κοινότητες, 1992).

Για να το μεταφράσουμε αυτό με πιο απλά λόγια, τα άτομα που αντιμετωπίζουν κοινωνικό αποκλεισμό αδυνατούν να συμμετάσχουν σε κοινωνικές δραστηριότητες ή να επωφεληθούν από τα κοινωνικά δικαιώματα που έχουν οι άλλοι άνθρωποι.

Για να φτάσει το άτομο στο επίπεδο του κοινωνικού αποκλεισμού, πρέπει να έχει αποκλειστεί σε διάφορα επίπεδα. Και τι σημαίνει αυτό; Σημαίνει ότι ο κοινωνικός αποκλεισμός δεν υφίσταται μόνο σε έναν τομέα της ζωής ενός ατόμου. Για παράδειγμα, το να αισθάνεται κάποιος αποκλεισμένος μόνο στον εργασιακό του χώρο, αλλά όχι στην τάξη, σημαίνει ότι το άτομο μάλλον δεν υφίσταται κοινωνικό αποκλεισμό, αλλά διακρίσεις στον εργασιακό χώρο.

Μέρος 1: Θεωρητικός οδηγός

Επομένως, κοινωνικό αποκλεισμό αντιμετωπίζουν τα άτομα που βλέπουν στη ζωή τους ένα συνδυασμό προβλημάτων όπως: ανεργία, διακρίσεις, ανεπαρκείς δεξιότητες, χαμηλό εισόδημα, κακή στέγαση, υψηλή εγκληματικότητα, κακή υγεία και διάλυση της οικογένειας. Όταν το άτομο αντιμετωπίζει όλα αυτά ταυτόχρονα, αντιμετωπίζει όλο και πιο σύνθετα προβλήματα που επηρεάζουν το ίδιο, την οικογένειά του, το περιβάλλον του και τελικά ολόκληρη την κοινωνία. (Κοινωνικός αποκλεισμός, χ.χ.)

Τώρα που η έννοια του "κοινωνικού αποκλεισμού" είναι σαφέστερη, ας προχωρήσουμε σε αυτό που θα μπορούσε να θεωρηθεί ως το αντίθετό του... τι σημαίνει "κοινωνική ένταξη";

Σύμφωνα με τα Ηνωμένα Έθνη, "**η κοινωνική ένταξη** είναι η διαδικασία με την οποία καταβάλλονται προσπάθειες για την εξασφάλιση ίσων ευκαιριών - ώστε όλοι, ανεξάρτητα από το υπόβαθρό τους, να μπορούν να αξιοποιήσουν πλήρως τις δυνατότητές τους στη ζωή. Οι προσπάθειες αυτές περιλαμβάνουν πολιτικές και δράσεις που προωθούν την ισότιμη πρόσβαση στις (δημόσιες) υπηρεσίες, καθώς και τη δυνατότητα συμμετοχής των πολιτών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων που επηρεάζουν τη ζωή τους". (Κοινωνική ένταξη | Εξάλειψη της φτώχειας, χ.χ.)

Πώς ταιριάζει αυτός ο ορισμός με τον ορισμό που παρουσιάζεται για τον κοινωνικό αποκλεισμό; Δείχνει ότι η κοινωνική ένταξη δεν σημαίνει "απόκρυψη" των λόγων που οδηγούν στον κοινωνικό αποκλεισμό. Κοινωνική ένταξη σημαίνει να κατανοούμε και να βλέπουμε ανοιχτά τα προβλήματα του υποβάθρου που αντιμετωπίζει ένα άτομο και να αναζητούμε ένα κλειδί για να διασφαλίσουμε ότι το άτομο μπορεί να έχει πρόσβαση στις ίδιες ευκαιρίες με εκείνον που δεν αντιμετωπίζει τα εν λόγω προβλήματα.

Μέρος 1: Θεωρητικός οδηγός

1.2. Πτυχές που καθορίζουν τον κοινωνικό αποκλεισμό

Σύμφωνα με τις πληροφορίες που συγκέντρωσαν τα Ηνωμένα Έθνη σχετικά με τον κοινωνικό αποκλεισμό, υπάρχουν διάφοροι παράγοντες που καθορίζουν τον κοινωνικό αποκλεισμό. Στο ακόλουθο σχήμα παρουσιάζονται μια σειρά από παραδείγματα για κάθε παράγοντα:

Οικονομικοί

- Εισόδημα χαμηλότερο από το μέσο κόστος διαβίωσης
- Αδυναμία πληρωμής τιμολογίων
- Καμία πρόσβαση σε επαρκή στέγαση λόγω οικονομικών περιορισμών
- Ασταθής απασχόληση ή ανεργία

Πολιτικοί

- Περιορισμοί στη συμμετοχή στην πολιτική ζωή
- Έλλειψη ευκαιρίας ψήφου
- Αντιμέτωπιση εμποδίων ή περιορισμών λόγω πολιτικής ιδεολογίας
- Μη πολιτική εκπροσώπηση

Πολιτιστικοί

- Άτομα που ανήκουν σε μειονοτική εθνοτική ομάδα
- Άτομα που ανήκουν σε διαφορετική κουλτούρα
- Διακρίσεις LGTBIQ+

Κοινωνική ζωή

- Διακρίσεις λόγω φύλου
- Περιορισμοί στη συμμετοχή λόγω αναπηρίας
- Εμπόδια στην πρόσβαση στην εκπαίδευση
- Εμπόδια στην πρόσβαση σε κοινωνικές υπηρεσίες
- Εμπόδια στην πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας
- Εμπόδια στη μεταφορά

Μέρος 1: Θεωρητικός οδηγός

Ωστόσο, από τη σκοπιά ενός εκπαιδευτικού ΕΕΚ, ο διαχωρισμός αυτός μπορεί μερικές φορές να είναι λίγο αφηρημένος, καθώς δεν παρέχει συγκεκριμένες λίστες ελέγχου που πρέπει να επαληθεύονται κατά τη μελέτη μιας συγκεκριμένης περίπτωσης. Για το λόγο αυτό, μια άλλη επιλογή για την περιγραφή των παραγόντων που κρύβονται πίσω από τον κοινωνικό αποκλεισμό μπορεί να είναι αυτή που παρέχεται από το έγγραφο "Κίνδυνοι και αποτελέσματα του κοινωνικού αποκλεισμού. Ενδείξεις από διαχρονικά δεδομένα" του John Bryner, που είναι διαθέσιμο στη βιβλιοθήκη του ΟΟΣΑ. Ο κατάλογος αυτός δημιουργήθηκε για να διαπιστωθούν τα αίτια του κοινωνικού αποκλεισμού στα παιδιά, οπότε μπορεί εύκολα να εφαρμοστεί σε έναν σπουδαστή ΕΕΚ.

Μέρος 1: Θεωρητικός οδηγός

1.3. Ομάδες που κινδυνεύουν από κοινωνικό αποκλεισμό

Η ακόλουθη υποενότητα καλύπτει ορισμένες από τις πιο συνηθισμένες ομάδες που κινδυνεύουν από κοινωνικό αποκλεισμό και απαντώνται στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση. Οι ομάδες αυτές επιλέχθηκαν από τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν σε κάθε ένα από τα κέντρα EEK που συμμετέχουν στο ALLinErasmus. Για κάθε μία από τις ομάδες, θα δοθεί ένας ορισμός, μαζί με τις βασικές πτυχές που καθορίζουν ότι η ομάδα κινδυνεύει από κοινωνικό αποκλεισμό.

Γιατί αναφέρεται στις ομάδες αυτές ως "ομάδες που κινδυνεύουν από κοινωνικό αποκλεισμό"; Όπως εξηγείται στον ορισμό του κοινωνικού αποκλεισμού, αυτός εξαρτάται από το συνδυασμό μιας σειράς παραγόντων. Η ένταξη σε μία από αυτές τις ομάδες, επομένως, δεν συμβάλλει απαραίτητα στο να υποστεί ένα άτομο κοινωνικό αποκλεισμό. Ωστόσο, αυξάνει τις πιθανότητές του να υποφέρει και από άλλους σχετικούς παράγοντες, άρα να αισθάνεται πράγματι κοινωνικό αποκλεισμό.

Λαμβάνοντας αυτό υπόψη, είναι σκόπιμο να παρακολουθούνται οι σπουδαστές EEK που ανήκουν σε οποιαδήποτε από αυτές τις ομάδες, για να διαπιστωθεί εάν υφίστανται κοινωνικό αποκλεισμό.

Ομάδες που κινδυνεύουν από κοινωνικό αποκλεισμό

ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα

Μαθητές από χαμηλό κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο

Μαθητές με ειδικές ανάγκες

Μαθητές με μεταναστευτικό υπόβαθρο

Μαθητές που δεν σπουδάζουν στη μητρική τους γλώσσα

Φοιτητές από αγροτικές περιοχές

Γυναίκες

Πρόσφυγες, συμπεριλαμβανομένων των προσφύγων πολέμου από την Ουκρανία

Ορφανά/φοιτητές χωρίς σταθερή οικογενειακή υποστήριξη

Εθνοτικές μειονότητες

Μέρος 1: Θεωρητικός οδηγός

Μαθητές από χαμηλό κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο

Οι μαθητές που προέρχονται από οικογένειες με χαμηλό εισόδημα ή από οικογένειες που βρίσκονται κάτω από το όριο της φτώχειας κινδυνεύουν από κοινωνικό αποκλεισμό λόγω της άμεσης σχέσης που έχει η οικονομία με πολλούς παράγοντες κοινωνικού αποκλεισμού. Στην πραγματικότητα, οι οικονομικοί παράγοντες είναι ένας από τους τομείς που καθορίζονται από τον ΟΗΕ στον ορισμό του κοινωνικού αποκλεισμού.

Το χαμηλό εισόδημα μπορεί να οδηγήσει σε άλλες πηγές αποκλεισμού, όπως:

- Δυσκολίες πρόσβασης σε εκπαίδευση υψηλής ποιότητας. Αυτό μπορεί να οφείλεται στην αδυναμία πληρωμής των διδάκτρων ή σε χρονικούς περιορισμούς. Πολλοί μαθητές από οικογένειες με χαμηλό εισόδημα πρέπει να βρουν εργασία μερικής απασχόλησης για να συμβάλουν στο οικογενειακό εισόδημα και στη διαβίωση, και μερικές φορές καταλήγουν να υποβάλλουν αίτηση για εργασία πλήρους απασχόλησης, χωρίς να τους μένει χρόνος για σπουδές.
- Δυσκολίες πρόσβασης στην υγειονομική περίθαλψη. Συγκεκριμένοι τομείς της υγειονομικής περίθαλψης (για παράδειγμα, οδοντιατρικές υπηρεσίες) είναι σε πολλές χώρες ιδιωτικοί ή πολύ δύσκολα προσβάσιμοι μέσω της δημόσιας υγειονομικής περίθαλψης.
- Δυσκολίες πρόσβασης σε συγκεκριμένες δραστηριότητες αναψυχής. Οι κοινωνικοί δεσμοί δημιουργούνται κατά τη συμμετοχή σε δραστηριότητες αναψυχής, όπως αθλήματα, μαθήματα τέχνης αλλά τις περισσότερες φορές, πρόκειται για ιδιωτικές δραστηριότητες που απαιτούν την καταβολή τέλους. Μαθητές από οικογένειες με χαμηλό εισόδημα μπορεί να μην μπορούν να συμμετάσχουν, περιπλέκοντας την ένταξή τους με άλλους συνομηλίκους.

Μαθητές από μεταναστευτικό υπόβαθρο

Όταν μιλάμε για μαθητές με μεταναστευτικό υπόβαθρο, αναφερόμαστε σε μετανάστες μαθητές (μαθητές που γεννήθηκαν σε άλλη χώρα), αλλά και σε μαθητές που, αν και γεννήθηκαν στη χώρα, προέρχονται από οικογένειες μεταναστών.

Μέρος 1: Θεωρητικός οδηγός

Μαθητές από μεταναστευτικό υπόβαθρο

Το μεταναστευτικό υπόβαθρο δεν αποτελεί απαραίτητα αιτία κοινωνικού αποκλεισμού. Ωστόσο, υπάρχουν ορισμένες πτυχές που οδηγούν στον εν λόγω αποκλεισμό (Molero et al., 2001).

Ζητήματα με την αναγνώριση τεκμηρίωσης. Το ζήτημα αυτό μπορεί να λάβει πολλές διαφορετικές μορφές- το πιο σαφές προέρχεται από τους μετανάστες που φθάνουν παράτυπα στη χώρα. Η έλλειψη νομιμοποιητικών εγγράφων οδηγεί σε αδυναμία πρόσβασης σε νόμιμη απασχόληση ή σε επαρκείς μισθούς, που μετατρέπεται σε έλλειψη πρόσβασης σε επαρκή στέγαση και υπηρεσίες. Επίσης, περιπλέκει ή και καθιστά αδύνατη την πρόσβαση σε ορισμένα επίπεδα εκπαίδευσης, υγειονομικής περίθαλψης και άλλες υπηρεσίες. Ωστόσο, ακόμη και αν το άτομο ή η οικογένειά του είναι "νόμιμος μετανάστης", μπορεί να υπάρχουν προβλήματα με ορισμένα έγγραφα, για παράδειγμα με τους τίτλους σπουδών. Η αδυναμία επικύρωσης ενός πτυχίου λόγω έλλειψης συμφωνίας αναγνώρισης μεταξύ της χώρας καταγωγής και της χώρας προορισμού μπορεί επίσης να οδηγήσει τους μετανάστες να μην έχουν πρόσβαση σε καλύτερες ευκαιρίες απασχόλησης.

Διαφοροποίηση ανάλογα με την εθνικότητα. Η χώρα από την οποία προέρχεται ο μετανάστης έχει μεγάλη σημασία όταν μιλάμε για τον κοινωνικό αποκλεισμό. Κατ' αρχάς, οι υπήκοοι των χωρών της ΕΕ απολαμβάνουν οφέλη και ευκαιρίες που διαφέρουν από τους υπηκόους άλλων χωρών, γεγονός που καθιστά λιγότερο πιθανό να υποστούν κοινωνικό αποκλεισμό (τουλάχιστον θεωρητικά). Επίσης, οι μετανάστες από χώρες του πρώτου κόσμου συνήθως τυγχάνουν "καλύτερης" μεταχείρισης σε σύγκριση με τους μετανάστες από αναδυόμενες ή τριτοκοσμικές χώρες. Αυτό μπορεί να οφείλεται στις πολιτιστικές και εθνοτικές ομοιότητες μεταξύ των χωρών, στις νομικές διευκολύνσεις για την επικύρωση εγγράφων, κλπ. Επομένως, τον κοινωνικό αποκλεισμό λόγω μεταναστευτικής καταγωγής θα αντιμετωπίσουν πιθανότατα οι μετανάστες από αναδυόμενες χώρες του τρίτου κόσμου, στους οποίους μπορεί να υπάρχουν πολιτισμικές ή εθνοτικές προκαταλήψεις.

Πολιτιστικές και εθνοτικές διαφορές. Όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο σημείο, οι πολιτισμικές διαφορές με τη χώρα υποδοχής μπορεί να οδηγήσουν σε προκαταλήψεις και συγκρούσεις που οδηγούν σε κοινωνικό αποκλεισμό. (Martínez & Fernández, 2006)

Μέρος 1: Θεωρητικός οδηγός

Γυναίκες

Παρόλο που το φύλο δεν πρέπει ποτέ να αποτελεί κίνητρο αποκλεισμού, η πραγματικότητα είναι ότι οι γυναίκες εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν διακρίσεις:

- Σε συγκεκριμένους τομείς που εξακολουθούν να θεωρούνται "ανδρικοί", όπως η μηχανική, η εφαρμοσμένη μηχανική, ο αθλητισμός κ.α.
- Κατά την πρόσβαση σε ευκαιρίες απασχόλησης υψηλού επιπέδου (το κοινώς γνωστό ως "γυάλινο ταβάνι").
- Όταν γίνονται μητέρες (απαραίτητος χρόνος για την ανάρρωση και τη φροντίδα του νεογέννητου).

ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα

Παρόλο που η Ευρώπη ανακηρύχθηκε Ζώνη Ελευθερίας ΛΟΑΤΚΙ+ το 2021, η δράση αυτή πραγματοποιήθηκε στην πραγματικότητα λόγω των πράξεων διακρίσεων που αντιμετωπίζει η κοινότητα στην Πολωνία και την Ουγγαρία από το 2019. (Το Κοινοβούλιο ανακηρύσσει την Ευρωπαϊκή Ένωση σε "Ζώνη Ελευθερίας ΛΟΑΤΚΙ+" | Νέα | Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2021).

Από το 2021 η ΕΕ συνεχίζει να εργάζεται για τη διασφάλιση της ισότητας και της απαγόρευσης των διακρίσεων για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, γεγονός που αποτελεί μέρος των βασικών αξιών της ΕΕ (ΛΟΑΤΚΙ+ | EEAS, χ.χ.). Ωστόσο, εξακολουθούν να υπάρχουν παράγοντες κοινωνικού αποκλεισμού που αντιμετωπίζει η κοινότητα:

- Δεν έχουν όλες οι χώρες της ΕΕ το ίδιο επίπεδο ισότητας όσον αφορά την κοινότητα ΛΟΑΤΚΙ+. Σύμφωνα με το Statista, σε ορισμένες χώρες της ΕΕ περισσότεροι από τους μισούς queer ερωτηθέντες στις έρευνές τους είχαν αντιμετωπίσει διακρίσεις. (Ποσοστό των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στην Ευρώπη που βιώνουν διακρίσεις | Statista, 2023)
- Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 2022, αποδείχθηκε ότι ορισμένα μέλη της κοινότητας εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν διακρίσεις στην αγορά εργασίας της ΕΕ. Αυτό οδηγεί σε λιγότερες πιθανότητες πρόσβασης σε ευκαιρίες απασχόλησης υψηλού επιπέδου. (Αντιμετωπίζουν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα διακρίσεις στην αγορά εργασίας της ΕΕ;, 2022)
- Στην ΕΕ εξακολουθούν να υπάρχουν πολλές περιπτώσεις ατόμων που αντιμετωπίζουν παρενοχλήσεις και βίαιες επιθέσεις λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού. Αυτό οδηγεί σε διακρίσεις και κοινωνικό αποκλεισμό, καθώς αισθάνονται ανεπιθύμητα μέλη της κοινωνίας.

Μέρος 1: Θεωρητικός οδηγός

Εθνοτικές μειονότητες

Επί του παρόντος δεν υπάρχει διεθνώς συμφωνημένος ορισμός για τη "μειονότητα". Λαμβάνοντας υπόψη το στόχο αυτής της εργαλειοθήκης, θα χρησιμοποιήσουμε αυτόν της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες: μια εθνοτική, θρησκευτική και γλωσσική ομάδα, μικρότερη σε αριθμό από τον υπόλοιπο πληθυσμό, τα μέλη της οποίας μοιράζονται μια κοινή ταυτότητα. Μερικά παραδείγματα είναι οι Ρομά (η μεγαλύτερη εθνοτική μειονότητα στην Ευρώπη), οι αφρικανικές αυτόχθονες μειονότητες, οι αμερικανικές αυτόχθονες μειονότητες...

Οι εθνοτικές μειονότητες δεν είναι απαραίτητα μετανάστες ή προέρχονται από μεταναστευτικό υπόβαθρο- απλώς μοιράζονται μια κοινή ταυτότητα που διαφέρει από την κύρια ταυτότητα που μοιράζονται στη χώρα στην οποία ανήκουν. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε κοινωνικό αποκλεισμό, για παράδειγμα:

- Πολλές εθνοτικές μειονότητες αντιμετωπίζουν διακρίσεις κατά την πρόσβαση στην απασχόληση, τη στέγαση, τις οικονομικές ευκαιρίες... λόγω πολιτισμικών παραδοσιακών προκαταλήψεων.
- Οι προκαταλήψεις απέναντι σε συγκεκριμένες εθνοτικές μειονότητες μπορεί να οδηγήσουν τους μαθητές να αντιμετωπίσουν αποκλεισμό στην τάξη.

Φοιτητές από αγροτικές περιοχές

Όπως εξηγήθηκε σε άλλες ομάδες, η διαβίωση σε αγροτική περιοχή δεν αποτελεί απαραίτητα παράγοντα κοινωνικού αποκλεισμού. Ωστόσο, ο συνδυασμός με άλλους παράγοντες μπορεί να οδηγήσει στον εν λόγω αποκλεισμό, όπως:

- Οι αγροτικές περιοχές δεν είναι μερικές φορές καλά συνδεδεμένες με τα μέσα μαζικής μεταφοράς. Αυτό σημαίνει ότι τα άτομα που δεν έχουν πρόσβαση σε ιδιωτικό μεταφορικό μέσο έχουν λιγότερες ευκαιρίες να επωφεληθούν από τις πολιτιστικές και κοινωνικές προσφορές που είναι συνήθως διαθέσιμες στις πόλεις.
- Η πρόσβαση στην εκπαίδευση στις αγροτικές περιοχές είναι επίσης χαμηλότερη, καθώς τις περισσότερες φορές είναι απαραίτητο να μετακινηθεί κανείς σε αστικές περιοχές για να παρακολουθήσει μαθήματα μέσης ή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Αυτό οδηγεί στην ανάγκη των σπουδαστών να αναζητήσουν καταλύματα ή δυνατότητες μεταφοράς, κάτι που δεν είναι πάντα δυνατό λόγω οικονομικών/μεταφορικών περιορισμών.

Μέρος 1: Θεωρητικός οδηγός

Μαθητές που δεν σπουδάζουν στη μητρική τους γλώσσα

Οι μαθητές που σπουδάζουν σε μια γλώσσα διαφορετική από τη μητρική τους μπορεί να έχουν δυσκολίες στην κατανόηση του περιεχομένου που διδάσκεται, αλλά και στην ενίσχυση των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων με τους συμμαθητές τους. Αυτό μπορεί να οδηγήσει, για παράδειγμα, σε κοινωνικό αποκλεισμό:

- Η μη επαρκής κατανόηση του περιεχομένου που διδάσκεται στην τάξη δημιουργεί ένα τείχος στη μαθησιακή ικανότητα του μαθητή, καθώς εμποδίζει τη σωστή κατανόηση του μαθήματος, αλλά και την ικανότητά του να επικοινωνεί με τον καθηγητή. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε χειρότερα ακαδημαϊκά αποτελέσματα και σε λιγότερες ευκαιρίες πρόσβασης σε καλές θέσεις εργασίας.
- Οι δυσκολίες στην κοινωνικοποίηση οδηγούν σε αίσθημα αποκλεισμού και διακρίσεων.
- Η δυσκολία με την επίσημη γλώσσα της χώρας μπορεί επίσης να δυσχεράνει την εκπλήρωση των επίσημων εγγράφων για ακαδημαϊκούς και επίσημους σκοπούς (για παράδειγμα, τα απαραίτητα έγγραφα για το Erasmus+).

Μαθητές με ειδικές ανάγκες

Οι μαθητές με κάποιου είδους γνωστική ή σωματική αναπηρία μπορεί να πέσουν θύματα κοινωνικού αποκλεισμού, είτε επειδή δεν μπορούν να συμμετέχουν σε συγκεκριμένες δραστηριότητες, είτε επειδή υφίστανται διακρίσεις από τους συνομηλίκους τους.

Μαθητές χωρίς σταθερή οικογενειακή υποστήριξη

Οι μαθητές που ζουν σε μη δομημένη οικογένεια (είτε αντιμετωπίζουν οικογενειακά προβλήματα, είτε δεν έχουν οικογενειακή υποστήριξη) είναι επιρρεπείς στον κοινωνικό αποκλεισμό, καθώς η κατάσταση αυτή συχνά συνοδεύεται από:

- Οικονομικούς περιορισμούς
- Έλλειψη εκπαιδευτικής υποστήριξης
- Έλλειψη υποστήριξης σε κοινωνικές ή πολιτιστικές προσπάθειες (όπως το πρόγραμμα Erasmus+)
- Υποφέρουν από σωματική ή ψυχολογική βία που οδηγεί σε έλλειψη ικανότητας συμμετοχής στην κοινότητα

Μέρος 1: Θεωρητικός οδηγός

Πρόσφυγες, συμπεριλαμβανομένων των προσφύγων πολέμου από την Ουκρανία

Όταν μιλάμε για τους πρόσφυγες, υπάρχει ένα σημείο που πρέπει να τονιστεί. Ο ορισμός του πρόσφυγα, σύμφωνα με τον ΟΗΕ, είναι: κάποιος που αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη χώρα του λόγω διώξεων, πολέμου ή βίας. (Τι είναι ο πρόσφυγας; Ορισμός και έννοια | USA for UNHCR, χ.χ.)

Αυτό σημαίνει ότι οι πρόσφυγες προέρχονται από μια διαφορετική χώρα (όπως και οι μετανάστες), αλλά δεν είναι η ίδια ομάδα και είναι σημαντικό να κατανοήσουμε τις διαφορές για να τους κατανοήσουμε και να τους βοηθήσουμε. Η πιο σημαντική θα ήταν ότι οι μετανάστες αποφασίζουν να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους και να μετακομίσουν σε μια άλλη χώρα για να έχουν μια καλύτερη ζωή. Φυσικά, η απόφαση αυτή δεν οφείλεται πάντα σε θετικούς παράγοντες (πολλές φορές φεύγουν για να ξεφύγουν από τη μακροχρόνια ανεργία, τις κακές συνθήκες διαβίωσης κ.λπ.) Αλλά εξακολουθεί να είναι, μέχρι ενός σημείου, μια επιλογή. Οι πρόσφυγες, ωστόσο, είναι αναγκασμένοι να μετακομίσουν σε άλλη χώρα. Δεν είχαν επιλογή, μπορεί να μην επιθυμούν να φύγουν και δεν είναι προηγουμένως προετοιμασμένοι να εγκαταλείψουν τη χώρα τους. Τις περισσότερες φορές δεν μπορούν να επιστρέψουν στην πατρίδα τους και έχουν αντιμετωπίσει ένα τραυματικό γεγονός με ψυχολογικές συνέπειες.

Υπάρχουν πολλές πτυχές που μπορούν να οδηγήσουν στον κοινωνικό αποκλεισμό των προσφύγων:

- Ως επί το πλείστον δεν μιλούν την τοπική γλώσσα, γεγονός που καθιστά πολύ δύσκολη την επικοινωνία τους.
- Δεν είχαν προηγούμενη περίοδο κατανόησης της χώρας στην οποία πρόκειται να ζήσουν, γεγονός που αυξάνει τις πιθανότητες πολιτισμικών και θρησκευτικών συγκρούσεων.
- Δεν έχουν επιλέξει να μετακομίσουν σε άλλη χώρα, γεγονός που μπορεί να σημαίνει ότι δεν είναι πρόθυμοι να ενσωματωθούν. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε συγκρούσεις και κοινωνικό αποκλεισμό.
- Μπορεί να αντιμετωπίζουν οικονομικούς περιορισμούς.
- Η ψυχολογική τους κατάσταση μπορεί να έχει επιπτώσεις στο εργασιακό περιβάλλον.

Μέρος 1: Θεωρητικός οδηγός

1.4. Πώς επηρεάζει ο κοινωνικός αποκλεισμός την εκπαίδευση στην ΕΕΚ;

Πώς γίνεται ο κοινωνικός αποκλεισμός; Έως τώρα, έχουμε δημιουργήσει μια εικόνα της έννοιας του κοινωνικού αποκλεισμού και των διαφόρων πτυχών που μπορούν να οδηγήσουν ένα άτομο να αντιμετωπίσει τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Τώρα, ήρθε η ώρα να εστιάσουμε στην ειδική κατάσταση της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Πώς μπορεί να φανεί ο κοινωνικός αποκλεισμός στην εκπαίδευση ΕΕΚ; Επηρεάζει τους σπουδαστές της ΕΕΚ;

Για να μην τα πολυλογώ: ναι, ο κοινωνικός αποκλεισμός μπορεί να εντοπιστεί στην εκπαίδευση ΕΕΚ. Όλες οι ομάδες που αναφέρθηκαν προηγουμένως ως "σε κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού" εκπροσωπούνται στην εκπαίδευση ΕΕΚ, γεγονός που οδηγεί στην πεποίθηση ότι πάντα θα υπάρχουν μαθητές σε κίνδυνο που θα χρειάζονται βοήθεια από το κέντρο ΕΕΚ. (Klasen, χ.χ.).

Συγκεκριμένα, το περιβάλλον της ΕΕΚ μπορεί να ευνοήσει την εμφάνιση καταστάσεων που με τη σειρά τους οδηγούν στον κοινωνικό αποκλεισμό, όπως:

- Οι μαθητές που προέρχονται από χαμηλό οικονομικό νοικοκυριό μπορεί να αισθάνονται μια διάκριση σε σύγκριση με τις επιλογές που έχουν οι άλλοι μαθητές, όπως η δυνατότητα να έχουν μια διεθνή εμπειρία πρακτικής άσκησης χωρίς την επιχορήγηση Erasmus+.
- Σε ορισμένες χώρες, το σχολείο στο οποίο φοιτάτε εξαρτάται από τη γειτονιά στην οποία ζείτε. Αυτό τείνει να συγκεντρώνει μαθητές που κινδυνεύουν από κοινωνικό αποκλεισμό στο ίδιο κέντρο, οδηγώντας σε τάξεις με χαμηλές επιδόσεις που μειώνουν τις δυνατότητές τους για εκπαίδευση υψηλού επιπέδου.
- Οι μαθητές με ειδικές ανάγκες μπορεί να αντιμετωπίσουν τον αποκλεισμό όταν το κέντρο επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης δεν είναι προετοιμασμένο να τους βοηθήσει με κάθε ειδικό τρόπο που μπορεί να χρειάζονται.

Μέρος 1: Θεωρητικός οδηγός

- Το φύλο είναι μια πολύ συχνή πηγή κοινωνικού αποκλεισμού στην ΕΕΚ. Σε πολλές χώρες εξακολουθούν να υπάρχουν πρακτικές θέσεις εργασίας (οι οποίες συνήθως διδάσκονται στην ΕΕΚ) που θεωρούνται "ανδρικές θέσεις εργασίας", γεγονός που συνεπάγεται διακρίσεις απέναντι στις γυναίκες που ενδιαφέρονται να μάθουν. Αυτό μπορεί μερικές φορές να φανεί ακόμη και στην υποδομή της σχολής: ορισμένα κέντρα δεν είχαν γυναικείες τουαλέτες μέχρι πριν από πολύ λίγα χρόνια, καθώς δεν είχαν γυναικείο προσωπικό ή μαθητές.
- Μαθητές που προέρχονται από μεταναστευτικό υπόβαθρο ή ανήκουν σε διαφορετικές εθνικότητες, οι οποίοι μπορεί να υποφέρουν από γλωσσικά εμπόδια, να αισθάνονται διαφορές με τους συμμαθητές τους και να αποκλείονται.
- Μαθητές από την κοινότητα LGTBQ+

Ο κοινωνικός αποκλεισμός έχει διαφορετικές συνέπειες μεταξύ των σπουδαστών ΕΕΚ, σε κοινωνικό επίπεδο αλλά και στην ακαδημαϊκή τους ζωή. Το να υποφέρουν από κοινωνικό αποκλεισμό και να αισθάνονται ότι υφίστανται διακρίσεις στην τάξη αποτελεί αιτία εγκατάλειψης, γεγονός που επιβαρύνει τις δυνατότητες πρόσβασης των μαθητών σε υψηλής ποιότητας απασχόληση. Αυτό, με τη σειρά του, αυξάνει τις πιθανότητες να υποστούν κοινωνικό αποκλεισμό κατά την ενήλικη ζωή.

Μέρος 1: Θεωρητικός οδηγός

1.5. Πώς επηρεάζει ο κοινωνικός αποκλεισμός τη συμμετοχή στις κινητικότητες του Erasmus+;

Εστιάζοντας στη σχέση μεταξύ του κοινωνικού αποκλεισμού και της συμμετοχής στις κινητικότητες του Erasmus+, υπάρχουν ορισμένες περιπτώσεις στις οποίες η συμμετοχή σε μια από τις ομάδες κοινωνικού αποκλεισμού μπορεί να οδηγήσει σε δυσκολίες συμμετοχής στις κινητικότητες του Erasmus+. Αυτό, στην πραγματικότητα, είναι ένα παράδειγμα κοινωνικού αποκλεισμού: να μην είσαι σε θέση ή να αντιμετωπίζεις δυσκολίες στην πρόσβαση σε μια ακαδημαϊκή ευκαιρία.

Οι μαθητές με αναπηρία μπορεί να αντιμετωπίσουν δυσκολίες στη συμμετοχή τους στις κινητικότητες του Erasmus+, εάν το ίδρυμα υποδοχής δεν είναι δυνατόν να πληροί τα κριτήρια που απαιτούνται για τη μετακίνησή τους σε άλλη χώρα. Για παράδειγμα, ένας φοιτητής σε αναπηρικό αμαξίδιο θα πρέπει να μείνει σε οικογένεια ή διαμέρισμα υποδοχής που είναι προετοιμασμένο για το αναπηρικό αμαξίδιο (ανελκυστήρας, πόρτες αρκετά μεγάλες, προσαρμοσμένο μπάνιο αν χρειαστεί...). Η αδυναμία ικανοποίησης αυτών των προσδοκιών μπορεί να σημαίνει ότι ο φοιτητής δεν μπορεί να επωφεληθεί από την κινητικότητα του Erasmus+. Το ίδιο συμβαίνει και με τους φοιτητές με ειδικές ιατρικές απαιτήσεις-εάν δεν μπορούν να ικανοποιηθούν πλήρως στη χώρα υποδοχής, δεν μπορούν να συμμετάσχουν στην κινητικότητα.

Μαθητές με διδακτικές ή εκπαιδευτικές δυσκολίες που απαιτούν ειδική βοήθεια ή προσανατολισμό μπορεί να αισθανθούν διακρίσεις εάν το ίδρυμα υποδοχής διαμαρτυρηθεί ή δυσκολεύεται στην παροχή της εν λόγω βοήθειας κατά την πρακτική άσκηση ή κατά τη διάρκεια των προπαρασκευαστικών μαθημάτων που πραγματοποιεί ο φοιτητής. Το αίσθημα του "βάρους" μπορεί να οδηγήσει τον φοιτητή στην απόφαση να μην συμμετάσχει στην κινητικότητα Erasmus+.

Μέρος 1: Θεωρητικός οδηγός

Οι μαθητές που προέρχονται από χαμηλό κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον μπορεί να επηρεαστούν από διάφορους λόγους:

- Πολλές φορές, πρέπει να αναζητήσουν θέσεις εργασίας μερικής απασχόλησης για να βοηθήσουν οικονομικά τις οικογένειές τους ή για να συντηρήσουν τους εαυτούς τους. Αυτό μπορεί να δυσχεράνει ή ακόμη και να εμποδίζει τη δυνατότητα να μεταβούν στο εξωτερικό για μια εμπειρία Erasmus+, καθώς πρέπει να διατηρήσουν τη δουλειά τους.
- Παρόλο που οι κινητικότητες Erasmus+ προσφέρουν επιχορήγηση για την κάλυψη των εξόδων, πολλές φορές οι φοιτητές πρέπει να επιβαρυνθούν με πρόσθετα έξοδα κατά τη διάρκεια της κινητικότητας. Οι φοιτητές με χαμηλό εισόδημα μπορεί να μην είναι σε θέση να καλύψουν τα εν λόγω έξοδα, γεγονός που εμποδίζει τη συμμετοχή τους στην κινητικότητα.

Οι σπουδαστές που αντιμετωπίζουν γεωγραφικά εμπόδια που δυσχεραίνουν ή εμποδίζουν το ταξίδι στη χώρα υποδοχής μπορεί να αισθάνονται ότι υφίστανται διακρίσεις εάν το ίδρυμα ΕΕΚ δεν είναι σε θέση να βοηθήσει στην αντιμετώπιση των εν λόγω δυσκολιών. Η μη προσφορά λύσεων για τη μετάβαση στο αεροδρόμιο ή την απαιτούμενη μεταφορά (π.χ. ιδιωτικό όχημα για την παραλαβή του σπουδαστή από το σπίτι του και τη μετάβασή του στην πλησιέστερη τοποθεσία με καλή σύνδεση) μπορεί να σημαίνει ότι οι σπουδαστές δεν θα μπορέσουν να συμμετάσχουν σε κινητικότητες του Erasmus+.

Οι εθνοτικές, πολιτισμικές και φυλετικές διαφορές μπορεί να οδηγήσουν σε διάφορα επίπεδα δυσκολίας κατά την πρόσβαση στο πρόγραμμα Erasmus+. Οι διαφορές ξεκινούν από τα γλωσσικά εμπόδια (τα οποία θα αυξηθούν αν προστεθεί η γλώσσα της χώρας υποδοχής) και φτάνουν μέχρι τα εμπόδια συμπεριφοράς. Ορισμένες φορές μπορεί να περιορίσουν την ικανότητα των δυνητικών συμμετεχόντων να ζητήσουν βοήθεια όταν απαιτείται κατά τη διάρκεια της διαδικασίας υποβολής αίτησης, γεγονός που μπορεί να καταλήξει να σημαίνει ότι δεν θα εκπληρώσουν την αίτηση. Είναι επίσης σημαντικό να θυμόμαστε ότι δεν αντιδρούν όλες οι χώρες με τον ίδιο τρόπο σε αυτές τις ομάδες- για παράδειγμα, ορισμένες εθνοτικές ομάδες μπορεί να μην αισθάνονται αποκλεισμό στη χώρα καταγωγής τους, αλλά να έχουν αρνητική εικόνα στη χώρα υποδοχής. Ο σπουδαστής θα πρέπει πάντα να υποστηρίζεται εάν συμβαίνει αυτό, τόσο από τον καθηγητή της χώρας καταγωγής όσο και από τον καθηγητή υποδοχής.

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

Γλωσσάριο

ΟΡΟΣ	ΕΠΕΞΗΓΗΣΗ
Erasmus+	Το Erasmus+ είναι το πρόγραμμα της ΕΕ για τη στήριξη της εκπαίδευσης, της κατάρτισης, της νεολαίας και του αθλητισμού στην Ευρώπη.
Κινητικότητα	Ευκαιρία Erasmus+ για ταξίδι σε άλλο προορισμό της ΕΕ για ένα χρονικό διάστημα με σκοπό τη συμμετοχή σε δραστηριότητες μάθησης και κατάρτισης.
Κοινωνικός αποκλεισμός	Μηχανισμοί με τους οποίους άτομα και ομάδες αποκλείονται από τη συμμετοχή στις κοινωνικές ανταλλαγές, γίνεται αισθητή και εκδηλώνεται στους τομείς της στέγασης, της εκπαίδευσης, της υγείας και της πρόσβασης σε υπηρεσίες.
Κοινωνική ένταξη	Διαδικασία με την οποία καταβάλλονται προσπάθειες για την εξασφάλιση ίσων ευκαιριών - ώστε όλοι, ανεξάρτητα από το υπόβαθρό τους, να μπορούν να αξιοποιήσουν πλήρως τις δυνατότητές τους στη ζωή.
Ιστορία επιτυχίας	Παράδειγμα προηγούμενου συμμετέχοντα που αφηγείται την ιστορία του και παρέχει ανατροφοδότηση για τους μελλοντικούς συμμετέχοντες.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

Bynner, J. B. (n.d.). Risks and outcomes of social exclusion : Insights from longitudinal data. In OECD. OECD. Retrieved August 25, 2023, from <https://www.oecd.org/education/school/1855785.pdf>

Communities, C. O. T. E., & Communities, O. F. O. P. O. T. E. (1992). Com (92) 542 final, Brussels, 23 December 1992.

Do LGBTQIA+ people face EU labour market discrimination? (2022, August 30). Bruegel | the Brussels-based Economic Think Tank. <https://www.bruegel.org/blog-post/do-lgbtqia-people-face-eu-labour-market-discrimination>

Ejemplos de minorías étnicas en España y Europa. (n.d.). Acción Contra El Hambre. <https://www.accioncontraelhambre.org/es/ejemplos-minorias-etnicas-espana-europa>

España, A. I. (n.d.). LGBTI: Diversidad sexual y de género. Amnistía Internacional Sección Española. <https://www.es.amnesty.org/en-que-estamos/temas/diversidad-afectivo-sexual/>

European Liberties Platform. (2021, June 14). Social exclusion: What does it mean? Liberties.eu. <https://www.liberties.eu/en/stories/social-exclusion/43579>

Handbook, U. E. (n.d.). National, ethnic, religious and linguistic minorities and indigenous peoples. UNHCR. <https://emergency.unhcr.org/protection/persons-risk/national-ethnic-religious-and-linguistic-minorities-and-indigenous-peoples>
Introduction - ScotPHO. (n.d.). <https://www.scotpho.org.uk/population-groups/ethnic-minorities/introduction/>

Istandfo. (2021). Lgtbiq+ rights in Europe. Standforsomething. <https://istandfor.eu/blog/lgtbiq-rights-in-europe>

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

Istandfo. (2021). Lgtbiq+ rights in Europe. Standforsomething.
<https://istandfor.eu/blog/lgtbiq-rights-in-europe>

Klasen, S. K. (n.d.). SOCIAL EXCLUSION, CHILDREN, AND EDUCATION: CONCEPTUAL AND MEASUREMENT ISSUES. In OECD (No. 1855901). OECD.

LGBTIQ+ | EEAS. (n.d.). https://www.eeas.europa.eu/eeas/lgbtiq_en
Los 9 tipos de exclusión social, y cómo afectan a la ciudadanía. (2020, July 14).
<https://psicologiaymente.com/social/tipos-exclusion-social>

Martínez, J. L. M., & Fernández, M. F. (2006). Inmigración y exclusión social. V Informe FUHEM De Políticas Sociales: La Exclusión Social Y El Estado Del Bienestar En España, 409–439.

Molero, F. M., Navas, M. N., & Morales, J. F. M. (2001). Inmigración, prejuicio y exclusión social: reflexiones en torno a algunos datos de la sociedad española. *International Journal of Psychology and Psychological Therapy*, 1(2001-Vol. 1-No1), 11–32.

Parliament declares the European Union an “LGBTIQ Freedom Zone” | News | European Parliament. (2021a, November 3).
<https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20210304IPR99219/parliament-declares-the-european-union-an-lgbtiq-freedom-zone>

Parliament declares the European Union an “LGBTIQ Freedom Zone” | News | European Parliament. (2021b, November 3).
<https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20210304IPR99219/parliament-declares-the-european-union-an-lgbtiq-freedom-zone>

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

Share of LGBT people in Europe experiencing discrimination | Statista. (2023, May 9). Statista. <https://www.statista.com/statistics/1381641/lgbt-europe-experience-discrimination-past-12-months/>

Social exclusion. (n.d.). Eurofound.

<https://www.eurofound.europa.eu/observatories/eurwork/industrial-relations-dictionary/social-exclusion>

Social Inclusion | Poverty Eradication. (n.d.).

<https://www.un.org/development/desa/socialperspectiveondevelopment/issues/social-integration.html>

Tipos de Discriminación. (n.d.). US EEOC. <https://www.eeoc.gov/es/tipos-de-discriminacion>

United Nations. (n.d.). Identifying social inclusion and exclusion. In Leaving no one behind.

What is a Refugee? Definition and Meaning | USA for UNHCR. (n.d.-a).

<https://www.unrefugees.org/refugee-facts/what-is-a-refugee/>